

**ТЕОРЕТИКО-ФІЛОСОФСЬКІ, ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ,
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ, МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ
Й ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ
ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Лариса Наливайко,
проректор Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Ольга Чепік-Трегубенко
доцент кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

**ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, системне розширення засобів обігу інформації спричинюють суттєвий вплив на державотворчі та правотворчі процеси в Україні. Прогрес у розвитку інформаційної інфраструктури, зокрема, має потужний вплив на забезпечення національної безпеки, розвитку демократичної держави, захисту та дотримання прав і свобод людини і громадянина. Однак, у зв'язку з великим впливом інформаційно-комунікаційних технологій на життя суспільства та держави виникає питання щодо забезпечення інформаційної безпеки України. Ця проблематика ускладнюється тим, що загрози виникають як у середині країни, так і ззовні.

Дослідження проблематики забезпечення інформаційної безпеки в умовах євроінтеграції, розвитку глобального інформаційного простору, а також загострення суспільних відносин внутрішньодержавного чи транскордонного рівня має фундаментальне теоретичне й практичне значення.

Проблематику інформаційної безпеки та різних аспектів формування інформаційного суспільства досліджували В. Антонюк, Д. Лін Грам, Ю. Ірха, С. Лисенко, М. Лозе, Ю. Максименко, А. Мітракас, В. Степанов, К. Савченко, Б. Слот, Л. Ткачук, І. Тищенко, Н. Нижник, О. Олійник, В. Остроухов, В. Петрик, Г. Почепцов, О. Степко, В. Шемчук та багато ін. Разом із цим, дослідження питання інформаційної безпеки не може бути вичерпане, адже щодня з'являються нові виклики та загрози у цій сфері, які потребують правової оцінки та врегулювання.

У Конституції України передбачено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (ст. 17) [1]. В сучасних умовах положення щодо інформаційної безпеки набуває дещо іншого, більш широкого значення, адже у порівнянні з 1996 р., коли було прийнято Основний Закон, відбулися фундаментальні зміни в інформаційному просторі.

Поняття інформаційної безпеки неодноразово виступало об'єктом дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, інформаційну безпеку розглядають як процес управління загрозами та небезпеками державними й недержавними інституціями, окремими громадянами, за якого забезпечується інформаційний суверенітет України [2]; як захищеність державних інтересів, за якої забезпечуються запобігання, виявлення й нейтралізація внутрішніх та зовнішніх інформаційних загроз, збереження інформаційного суверенітету держави й безпечний розвиток міжнародного інформаційного співробітництва [3]; як стан захищеності національних інтересів України (особи, суспільства, держави) в інформаційній сфері, за якого забезпечуються запобігання, виявлення й нейтралізація внутрішніх та зовнішніх інформаційних загроз, збереження інформаційного суверенітету держави [4, с. 237]. Поняття інформаційної безпеки включає в себе з одного боку забезпечення якісного інформування громадян та вільного доступу до різних джерел інформації, а з іншого – контроль за непоширенням таємної інформації, сприяння цілісності суспільства, захисту від

негативних інформаційних впливів тощо [5, с. 90].

Визначення поняття інформаційної безпеки сформульовано також і в Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства на 2007-2015 роки»: це стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [6]. Таким чином, загальним у запропонованих визначеннях можна виокремити відсутність небезпеки (різних чинників та умов), що тим чи іншим потенційно загрожують або загрожують окремій особі, групі осіб чи державі в інформаційному просторі.

Важливо наголосити, що одночасно із стрімким розвитком сфери інформаційних технологій, впровадженням новітніх розробок в усі галузі суспільного життя, відбувається формування свідомості людей в умовах інформаційного перенавантаження, виникають нові та вдосконалюються уже відомі інформаційні загрози національній безпеці держави, суспільству та громадянам, зростає рівень загроз несанкціонованого доступу в процес роботи систем та витоку важливої інформації. Тому захист інформаційного простору та забезпечення інформаційної безпеки є нагальними для держави, оскільки є невід'ємним компонентом національної безпеки та цілісності України [7, с. 97].

Серед сучасних проблем забезпечення інформаційної безпеки також слід відзначити, що відносини у цій сфері фактично врегульовані значною кількістю нормативно-правових актів, різних за юридичною силою, часом прийняття та відображеним у них підходом до забезпечення інформаційної безпеки. Сучасні правові засади інформаційної безпеки України переобтяжені дублюючими та декларативними нормами, нерідко позбавлені належного наукового підґрунтя. Наслідком такої неузгодженості та фрагментарності правового регулювання є відсутність ефективних гарантій та механізмів захисту прав та інтересів людини, суспільства й держави в інформаційній сфері [8].

Крім забезпечення своєчасного, якісного інформування громадян та вільного доступу до різних джерел інформації органів державної влади та суспільно значущої інформації, інформаційна безпека реалізується завдяки збереженню суспільної моралі, самотності української культури й мови, захисту суспільства від негативних інформаційних впливів, протидії зовнішній інформаційній агресії, інформаційному тероризму, якіносять шкоду національним інтересам. У цьому контексті важлива здатність держави керувати процесом вироблення та розповсюдження інформації, а також, дотримуючись свободи слова і права вибору громадян, регулювати зростаюче інформаційне навантаження [7, с. 99].

Держава, маючи у розпорядженні адміністративні і організаційно-технічні ресурси для забезпечення інформаційної безпеки розраховує також на залучення інститутів громадянського суспільства для виконання цього завдання. Виходячи з узагальнення положень чинних нормативних актів є підстави виокремити такі форми участі інститутів громадянського суспільства у забезпеченні інформаційної безпеки держави: взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства щодо протидії інформаційній агресії проти України; сприяння інституціями громадянського суспільства державних органів з метою інформаційної підтримки комерційної, гуманітарної, просвітницької, культурної та іншої діяльності за межами України та сприяння розвитку основ громадянського суспільства; сприяння державі у визначенні інноваційних підходів до формування системи захисту та розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформацією; розпізнавання та протидія технологіям впливу на свідомість громадян, що спрямовані на розпалювання національної і релігійної ворожнечі, пропаганду агресивної війни, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення суверенітету і територіальної цілісності України [9, с. 149-150]. Проте в аспекті децентралізації публічної влади важливим напрямом є розвиток взаємодії з місцевими органами влади у забезпеченні інформаційної безпеки.

Таким чином, інформаційна безпека на сучасному етапі становлення Української держави є пріоритетним питанням для вирішення як на загальнодержавному рівні, так і на локальному. Забезпечення інформаційної безпеки виступає основою підтримання законності та правопорядку, захисту прав і свобод людини і громадянина. Первинним суб'єктом гарантування інформаційної безпеки є держава, однак в умовах розвитку демократичної держави важливим є активне залучення інститутів громадянського суспільства. Основною формою забезпечення інформаційної безпеки через інститути громадянського суспільства є їх взаємодія та співробітництво з органами державної влади. В умовах децентралізації публічної влади необхідним є активна розробка та реалізації форм взаємодії громадськості з місцевими органами влади у забезпеченні інформаційної безпеки.

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
2. Ліпкан В. А., Харченко Л. С., Логінов О. В. Інформаційна безпека України: глосарій. Київ, 2004.
3. Громико І. Державна домінантність визначення інформаційної безпеки України в умовах протидії загрозам. *Право України*. 2008. №8. С. 130-134.
4. Солодка О. Інформаційний суверенітет та інформаційна безпека України: діалектика поняття. *Evropský politický a právní diskurz*. 2020. Sv. 7, Vyd. 6. С. 233-239.
5. Степко О.М. Аналіз головних складових інформаційної безпеки держави. *Науковий вісник інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: Економіка, право, політологія, туризм*. 2011. Вип. 1 (3). С. 90-99.
6. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства на 2007-2015 роки: Закону України від 09 січня 2007 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 12. Ст. 102.
7. Шабардіна Ю. В., Коваленко С. В. Забезпечення інформаційної безпеки як основи національної безпеки України в сучасних умовах. *Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток*. 2019. № 1. С. 96-104.
8. Зозуля О. І. Конституційні засади інформаційної безпеки України. *Форум права*. 2020. № 4. С. 32-44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
9. Яковлев П. О. Форми участі інститутів громадянського суспільства у забезпеченні інформаційної безпеки України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2018. Вип. 26. С. 148-150.

Василь Костицький,
професор Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ

Функції сучасної ліберальної держави покликані забезпечити вільний розвиток людини, охоплюють не тільки економічну, політичну, правову, культурну (духовну) сфери суспільного життя, але й проблеми забезпечення інформаційної безпеки. Змістом державної політики у сфері захисту інформаційного суверенітету моралі є створення необхідних правових, економічних та організаційних умов, які сприяють реалізації права на інформаційний простір, вільний від матеріалів, що становлять загрозу фізичному, інтелектуальному, морально-психологічному стану населення, інформаційній та національній безпеці держав та європейської цивілізації. Сюди включимо і проблеми захисту інтересів державної і самоврядної влади, інститутів громадянського суспільства, сфери бізнесу в інформаційній сфері.

Питання про виокремлення цих завдань держави в окрему функцію, як і питання про віднесення державно-владної діяльності до певного окремого напрямку у якості функції держави, передбачає виокремлення чотирьох факторів: 1) наявність певної окремої важливої групи суспільних відносин, що потребують регулювання з боку держави; 2) соціальний запит на регулятивну роль держави у тій чи іншій сфері суспільних відносин; 3) наявність системи правових норм, які регулювали б ці суспільні відносини, пов'язані із здійсненням тієї чи іншої функції держави; 4) наявність системи державних органів та інститутів громадянського суспільства, здатних забезпечити реалізацію функції держави, пов'язану із захистом інформаційного суверенітету.

В Україні на сьогодні уже наявні більшість передумов, які визначають необхідність реалізацією державою цієї функції. Ми маємо підстави стверджувати, що питання захисту інформаційного простору та інформаційної безпеки виокремилися в окрему важливу групу суспільних відносин в силу формування глобального інформаційного суспільства, у якому стирається грань між реальністю та віртуальним світом, небезпеками деформацій світоглядних основ нового покоління у силу впливу засобів масової комунікації. Телебачення, радіо, Інтернет, друковані засоби масової інформації, ринок відеопродукції оволоділи світом, стали місцем праці мільйонів людей, джерелом формування громадської думки та визначальним фактором у виборчих перегонах, фінансових операціях, соціальних процесах, промислових війнах, військових операціях, міжнародних відносинах, культурному розвитку.

Якщо розглядаємо інформаційний суверенітет України як здатність держави контролювати і регулювати потоки інформації, які ідуть з-поза меж держави, то широка інформаційна атака на споживачів інформації у Західній і Центральній Європі, пов'язана із українсько-